

REPERE ȘI REFLECȚII AUTOBIOGRAFICE

M-am născut în satul Camășovca (Hagi-Curda, situat la 10 km distanță de Delta Dunării, fost pământ românesc, în prezent aparține Ucrainei, într-o duminică dimineața, pe 6 august, 1952. Tatăl meu, Nichifor (fiul lui Casian și al Panaghiei), a fost cizmar. Era invalid, avea poliomieliță infantilă la un picior și nu vedea cu un ochi. În ziua când m-am născut, el tocmai transporta cu carul, pe un drum din preajma maternității, niște stupi cu albine. Mama a auzit o înjurătură și a recunoscut vocea tatei: i-a căzut din car un stup și a pierdut o familie de albine. Bunica pe linie paternă a zis că e semnul unui sacrificiu.

Eram al treilea copil (dintre cei care au supraviețuit) și primul născut la maternitate. Mama mea, Eudochia (fiica lui Alexei și a Denei Topal), a născut 12 copii, 9 dintre care au rămas în viață (un frațior s-a născut mort, Vasâlcuța a murit la vârsta de un an, în timpul foametei din 1947, iar Cristea la 4 ani, împuns de un taur).

La vârsta de 4 ani știam de acum să citesc, am învățat cu ajutorul tatălui meu, care abia începea să scrie cu „noile” litere chirilice, impuse de către administrația de ocupație a imperiului ruso-sovietic. Or, cu vreo 5 ani înainte de a mă naște, sovieticii, reocupând Basarabia, au lipsit limba română de alfabetul ei latin și au numit-o „moldovenească”.

În perioada României Mari tatăl meu a făcut doar gimnaziul și a fost calificat de sovietici ca persoană instruită. Cu toții am supraviețuit foametei staliniste, tata lucrând contabil în colhoz, de la începutul colectivizării. Nu l-am văzut vreodată să plângă de dureri fizice, dar deseori plângea ascultând la radio muzica populară românească, ceea ce n-a fost bine privit de regim, nici astăzi nu suntem priviți bine de un alt regim – naționalist-ucrainean, care este și mai distructiv decât toate regimurile de ocupație revărsate vreodată peste pământurile țărilor românești. Este mai nociv și mai sălbatic decât cel al sovieticilor, al tătarilor, al turcilor. În 20 de ani de Independență a Ucrainei, neavând în satul meu natal nici o familie de ruși sau ucraineni, administrația a reușit, prin intimidare și spălare de creier, să ucrainizeze complet jumătate din elevii claselor primare și să lase ca obiect de studiu Limba și literatură română („moldovenească”) într-o versiune scrisă la Harkov. Prin aceleași metode, au determinat înscrierea unui sfert de copii ai satului la școala rusă din satul vecin. La Crăciunul din 2012, aflându-mă în sat, m-au colindat copiii într-o ucraineană stălcită. Acești copii au fost „dresați” la școală să colinde într-o limbă străină familiilor lor... Așa s-a procedat în toate satele autohtone din vechile teritorii românești, începând cu anul 1954, dar mai cu râvnă după 1991.

Acest caz m-a făcut să mă simt fără patrie, dar am conștientizat peste un timp, că identitatea mea este supusă în continuare oprimării, că sunt silit să-mi uit originea, să mă îndepărtez de rădăcinile cultural-istorice, de locul nașterii și al copilăriei...

În URSS se putea totuși să ajungi pictor, în ciuda faptului că hrana spirituală și sursele de informare erau strict dozate și controlate. Astfel, la vârsta de 12 ani, desenul și pictura au devenit scopul vieții mele.

Părinții lucrau în colhoz, la o fermă de rațe și găște, situată pe malul ghiolului Kitai. Acolo am fost „pătruns” de splendoarea stepei predunărene, cu pești, cu păsări și animale, cu mirosul aromat al ierbii și al florilor dulci de primăvară, al fânului și al amarului de pelin în căldura cenușie de august; cu strugurii uriași din Valea lui moș Fedot, unde se mai foloseau, pentru irigare, uluce din lemn rămase „de la români” (cum zicea lumea) – o vale cu zarzări și harbuji mustoși ce erau un bun prilej pentru ciondăneli, bucurii și diferite aventuri trăite împreună cu prietenii și „dușmanii” din copilărie.

Toate filmele sovietice pe care le-am vizionat în copilărie aveau ca personaje numai soldați ruși: „bravi” și „buni”, deseori spioni. De aceea, în jocurile noastre eram „ruși”, cei care-i învingeau pe toți, inclusiv pe români. Și astăzi, în Sudul Basarabiei, administrația face totul ca să te simți handicapat dacă nu esti rus sau ucrainean...

În 1963 am văzut pentru prima dată pe viu soldați ruși care umblau cu tancurile în jurul bălților din Delta Dunării, cică „căutându-i pe evadații din închisoarea Vâlcov”. Câteva luni mai târziu, în aceleași bălți a fost arsă vegetația, au fost secate „pentru a le transforma terenuri agricole”, spuneau ei. Am văzut atunci tragedia unui spațiu cu animale însângerate, păsări speriate și cuiburi nimicite de buldozere. Peste un timp, mi-am dat seama că regimul de ocupație avea, de fapt, nevoie de drumuri strategice de-a lungul frontierei, drumuri care divizau pământurile românești pe Dunăre. Erau timpuri de pace fragilă...

Bunica Panaghia, care a trăit aproape 100 de ani, născută în același an cu Lenin, zicea deseori: „Să știți că degrabă turcilor li se va umple banița și se vor întoarce...”

Tot pe la vârsta de 12 ani, muncind vara în brigada școlară, am fost bătut, – pe nedrept, eu și fratele meu, de niște colegi mai mari, pentru un presupus furt de alimente de la ei – fapt ce mi-a îndârjit revolta față de neadevăr...

La vârsta de 15 ani am plecat de acasă. De ziua mea, tata mi-a făcut un cadou prețios: ceasul său de mână. Din acel moment, în viața mea a început „independența economică”. Ajuns la Ovidiopol, pe malul limanului râului Nistru (unde se crede că a fost exilat Ovidiu), la o distanță de 30 km de Odesa, m-am înscris la Școală Profesională Tehnică Agricolă, cu studierea în limba rusă, unde am învățat doi ani. Aveam o bursă de 15 ruble și masă de trei ori pe zi. Aici i-am avut colegi pe niște băieți ucrainizați în anii 60, veniți din Marazleeni și Ferdinand, raionul Tatarbunar. Unul dintre ei, Alexandru Procopenco devenise vedeta orașelului, prin căci interpreta cântece moldovenești.

Tot atunci frecventam școala medie serală, unde studiam în limbile rusă și ucraineană conform unui program pentru clasele a 9^a-11^a destinat „tineretului muncitor”. Din cauza discriminării etnice, nu existau la baștină școli profesionale în limba română, de aceea a trebuit să plec la studii în afara Basarabiei, cu toate că în acest teritoriu (al Bugeacului administrat de Ucraina) românii constituiau peste 30% din populație. (Alții erau bulgari și găgăuzi - 37%, lipoveni/ruși - 10%, ucraineni - 15%. Până în anul 1947 toți vorbeau limba română).

La vârsta de 17 ani, lucram buldozerist în Ovidiopol, unde mi se reținea din salariu 7% impozit, ca și adulților care nu aveau copii, din motiv că pe această mașină se permitea să lucrezi de la vârsta de 18 ani.

La 18 ani am încercat, dar fără succes, să susțin examenele pentru admiterea la studii la Academia de Stat de Arte și Design (fostul Institut de Artă și Industrie din Harkov). Tot la Harkov am participat la probele pentru admiterea la Facultatea Arhitectura rurală. Am susținut examenul de specialitate cu brio, dar la matematică am fost prins cu „copiuța” și n-am fost admis. În același an am studiat 4 luni Bazele artei, la Școala Sindicală (cu plată) din Odesa. În acest oraș, muzeele, sălile de artă și Portul maritim (acesta -- pentru munca de hamal), mi-au fost principalele repere.

În anii 1970-72 am făcut serviciul militar obligatoriu în Bielarus, unde am trăit, intens și sincer, toate contradicțiile regimului. Eram un comsomolist naiv, care se confrunta cu falsurile sistemului ideologic și cu discriminarea etniilor neruse, îndeosebi după întoarcerea „bătrânilor” din Cehoslovacia, unde au fost duși să înăbușe *Primăvara de la Praga*. Am simțit această discriminare în cadrul unui exercițiu de manerve cu tancul, sub comanda unui bielorus-rusificat, ce părea că dă ordine numai pentru a provoca confuzie în organizarea exercițiilor. La final, mi-a aplicat o „pedeapsă pentru manerve nereușite”. Căpitanul unității, unul de origine uzbekă – zis Gazizov – a înțeles situația și mi-a ordonat să repet examenul sub controlul său, după care, în fața soldaților aliniați a anunțat o altă apreciere: „Mențiune de merit!”...

După serviciul militar, am lucrat un an animator cultural și pictor în satul Cervonii Iar (fostul Kitai), situat la 15 km distanță de satul meu natal. În vara lui 2011, trecând cu mașina prin acest sat, m-am oprit și am vorbit cu sătenii românește. Am rămas stupefiat când niște eleve de 14-15 ani mi-au răspuns într-o română stălcită, amestecată cu rusisme. Aici rusificarea școlii a început la mijlocul anilor '90, sub pretextul că, absolvind școala în limba națională, copiii nu vor putea învăța la facultățile ucrainene. De parcă cel ce vrea să învețe nu ar putea să mai învețe o limbă, așa cum se face în toată lumea, așa cum am reușit și noi.

În anul 1973 m-am transferat la Kiev. Dorința de a picta în aer liber m-a obligat să cutreier Kievul și suburbiile lui. Pe atunci eram îndrăgostit de arta rusă din secolul al XIX-lea, în special de lucrările pictorilor ambulanți și de Realismul socialist din anii '60-'70 (era mai accesibil decât alte curente). Tot în '73, bătrânul profesor de la Academia Națională de Artă a Ucrainei, Alexandr Syrotenko, examinându-mi primele lucrări, a zis că voi deveni un mare pictor-portretist. La Kiev am studiat timp de 9 ani până în 1982. Primii 3 ani – la *Școala Municipală de Arte*, situată în palatul *Oktiabri*, și, pentru a supraviețui, am lucrat, întâi la un depou de tramvaie, apoi la un parc de troleibuze.

În 1976, după a treia probă, am fost admis la Institutul de Stat de Arte Plastice (azi Academia Națională de Artă a Ucrainei). În primii 2 ani, am urmat studii generale de artă, în următorii 4 m-am specializat în Artele monumentale și Pedagogie. Pe atunci studiul artelor în URSS impunea o doză dominantă de impresionism și postimpresionism francez, academism și ambulantism-realist rusesc din secolul al XIX-lea.

În 1975, la numai 25 de ani, a decedat fratele meu, Victor, în regiunea Vologda din Rusia. A fost strangulat, presupun, de fiii șefilor locali, care, în stare de ebrietate, l-au agresat în circumstanțe ciudate. Certificatul oficial de deces consemna scurt: „Sinucidere”.

În anii 1976-77 am bătut la toate ușile instituțiilor abilitate pentru a stopa distrugerea bisericii Sf. Petru și Pavel, pe care o declanșaseră comuniștii din sat. Era singura clădire veche, frumoasă, de tip catedrală, construită în stil bizantino-roman. Funcționarii din administrația regională ziceau că dispun de fonduri, dar că e necesar și un Demers al „dvadțatkăi” – adică al nucleului comunității din sat, alcătuit din 20 de credincioși. M-am adresat, în acest sens, către fostul dascăl (Moș Volodea), mi-a refuzat sprijinul, explicându-mi în șoaptă că lumea se teme să semneze demersul. Alte persoane nici n-au dorit să discute cu mine. În 1963, preotul poreclit „Bădărău” a furat din biserică ce era mai scump și a dispărut. După ce a fugit din sat ultimul preot, în 1979 comuniștii au distrus-o, apelând la militarii din orașul Bolgrad. Satul, cu peste 4000 de locuitori, cu mai mult de 80% dintre ei botezați în această biserică, nu a putut s-o apere. Motivul distrugerii a fost ștergerea urmelor istorice ale autohtonilor români-moldoveni, biserica fiind construită și sfințită în 1875, când acest pământ aparținea României după actul Unirii Munteniei cu Moldova. În satul Staro-Cazacie (Cazacii vechi) de lângă Cetatea Albă, biserica a fost construită în aceeași perioadă, fiind pictată de cunoscutul pictor rus Maliavin, în anii '30, pe timpul României Mari. Aceasta nu a fost demolată de sovietici, chiar dacă inscripțiile de pe absida ei erau în limba română, inscripții pe care le-am văzut în 1991.

Biserica din Hagi-Curda a fost închisă de regim în anul 1963. În același an a fost construită în sat *Casa de cultură*, în spiritul Decretului din același an al lui Hrușciov, prin care se propaga, într-un mod centralizat, difuzarea *culturii socialiste*, întru realizarea politicii unionale de deznăționalizare. Decretul interzicea de facto adunările libere la *Joc* (la dansurile tradiționale), unde, duminica și de sărbători, se aduna lumea în mahalale satului, sub cerul liber.

Drept consecință a politicii ateiste și de distrugere a identităților neslave, pe la sfârșitul anilor '60 (când în relațiile interumane din Basarabia mai funcționau normele morale și sociale moștenite din România de până la 1940, viciate însă de alcoolismul și socialismul rusesc) mureau anual 2-3 consăteni. În anii '90 acest număr crescuse până la 14-15 persoane. Astăzi pe străzile satului vezi din ce în ce mai puțini bătrâni; 7 din 13 foști colegi ai mei de școală primară au murit la vârsta de 57 de ani, dintre care 3 s-au sinucis. În anii 1990-2000, în Sudul Basarabiei doar unul din zece tineri corespundea exigențelor de sănătate și dezvoltare, cerute pentru înrolarea în armată. În satele moldo-românești, toate denumirile străzilor au rămas sovietice, sau au devenit, brusc, ucrainene, de parcă oamenii din partea locului nu au personalități istorice în neamului lor. Excepție fac doar străzile ce poartă numele unor ostași uciși în Afganistan, astfel încât nu poți să nu te întrebi: mai e „necesară carnea de tun”?!

Când eram student, fiind la practica de vară în Lepleavo-Kanev (în 1977), o profesoară de școală primară, aflând că sunt moldovean, m-a întrebat: „De ce ai tenul alb, doar moldovenii sunt Țigani” («Та вони-ж цигани»). Așa funcționa mecanismul de deznăționalizarea românilor din URSS.

La Kiev, în anii 1975-1976, am cântat – împreună cu profesorul V. Zabasta, care vorbea numai ucraineana – cântece ucrainene la cînele de sărbători, în semn de protest contra imperialismului șovinist rusesc. Până în 1989, perioadă în care peste 70% din ucraineni nu-și mai vorbeau limba, eu o vorbeam din bun simț, însă astăzi încep să o uit, ca o reacție (subconștientă) la ferocele naționalism ucrainean, manifestat prin diverse manipulări de deznaționalizare a consăngenilor mei.

În orașul Smolensk din Rusia, în 1978, s-a născut din prima mea căsătorie fiul Viorel. Maturizându-se, a devenit un bun pictor rus.

În același an (al treilea an de studii în Academie), am scris, din naivitate, o scrisoare către Comitetul Central al PC al URSS, semnând-o cu pseudonimul *Treazu*, în care denunțam discriminarea culturilor naționale în imperiu, gest după care șeful Catedrei de marxism-leninism mi-a ținut un lung discurs educativ, de corecție, zicându-mi că știe cine este autorul scrisorii... M-au lăsat totuși să-mi finisez studiile, fiindcă eram unicul fiu de țăran, student la facultate. Același profesor sublinia de multe ori că statul plătește de 7 ori mai mult pentru un student de la Facultatea de pictură, decât pentru unul de la agronomie.

În semn de protest împotriva sistemului electoral fals din URSS, n-am participat la ultimele alegeri, pro-Brejnev. Viitorii funcționari din domeniul culturii aveau însă obligația nescrisă de a vota unicul candidat propus. Decanul m-a căutat personal la cămin pentru a mă "convinge" să votez. Ulterior, mi-a fost redusă bursa – de la 47, la 40 de ruble...

O experiență interesantă am trăit în timpul examenului de stat la *Economia politică*, în momentul în care, după răspunsul la primul subiect *Formula economiei capitaliste*, la al doilea – *Formula economiei socialiste* – am rostit scurt: "Nu știu". "Nu știu nici eu", m-a "completat" în șoaptă profesoara și, profitând de absența asistentului (a șefului *Catedrei de marxism*), mi-a dat nota maximă.

În 1980, de 1 Aprilie, ziua glumelor, am cunoscut-o pe „cea mai constantă, în viața mea, ascultătoare de glume” – pe viitoarea soție, Anna Bossert, o femeie cu gusturi rafinate, cu o ținută demnă, talentată în *design* vestimentar și în arte.

Când am absolvit facultatea eram abonat la revistă-album *Arta* editată în România, pe care poșta din Kiev a refuzat să mi-o transfere la noua adresă, din Chișinău.

După absolvirea facultății, în anul 1982, am fost acceptat în funcția de **profesor la Școala Republicană de Arte Plastice I.Repin** din RSSM (din 1990 – Colegiul de Arte Plastice *Alexandru Plămădeală*). Am aflat că mi s-a acordat această "favoare" datorită circumstanței că soția mea era rusoaică. În schimb, peste ceva timp, din cauza că refuzam să completez registrul în limba rusă, șeful de studii, unul zis Osadci, îmi lăsa, de 2-3 ori pe săptămână, mesaje în registru, scrise în rusă: *Тов. Гуцу, заполняйте журнал на русском*, (Tov. Guțu, completați registrul în limba rusă). Era un mesaj amenințător, pe care îl ignoram, deoarece orele erau cu predarea în limba maternă, limba majorității autohtone, vorbită de peste 70% din populația republicii. Apoi, din cauza că spre sfârșitul anului 1982, în timp ce colegii priveau la televizorul din cancelaria școlii funeraliile lui Brejnev, eu trecând pe lângă ușa cancelariei și, văzând cum „tovarășii”, au scăpat sicriul în groapă, mi-am permis, în prezența celor ce-l boceau, să glumesc: „Бог шельму метит” (Dumnezeu îl marchează pe satana). Unii m-au privit într-un mod suspect. Mai târziu, deși aveam un copil de un an în casă, familia mea a fost dată afară din apartamentul social, primit în mod legal. După această intervenție a "justiției", mi s-a repartizat o cameră în căminul studentesc, pentru a-mi "ispăși vina", prin supravegherea ordinii în cămin. Aceste evenimente și-au avut, în anii '87-'92, efectul lor în afirmarea aspirațiilor de reunire cu România, după care s-a obținut, din păcate, o falsă și artificială Independență. Cu sprijinul colegilor de lucru, în anul 1990 mi-a fost repartizat, în mod legal, un apartament în stare avariată. Tot pe atunci am închiriat și am privatizat, pentru atelier, un local vechi în centrul Chișinăului. Conform legii, unui „tânăr specialist” urma să-i fie repartizată o locuință în primii 3 ani de muncă, eu însă am primit-o după 8 ani, în timp ce rușii și muncarii primeau în 3 ani...

Pe data de 11 ianuarie 1983 a murit tatăl meu, la vârsta de 63 de ani. Înainte de a moare, fiind în spital, a văzut-o pe soția mea pentru a treia oară (era gravidă) și a zis: "Vei naște o fiică". La 16 Februarie 1983 s-a născut Anița, pe care am dat-o la 2 ani la una din grădinițele moldovenesti din Chișinău (în total erau 106, dintre care 100 rusești), ceea ce mirat-o mult pe directoare, or din familiile mixte copiii frecventau, de "regulă" grădinițele rusești. Drept consecință a metodelor sovietice de educație, când venea de la grădiniță, fiica așeza păpușile în rând și bătea în picior cu o vârguță, strigând agresiv "copiiiilor să fie cuminiți".

În 1986, un elev din promoția mea și altul din cea a colegului Vlad Bolboceanu (eram doi tineri profesori autohtoni) au scris cu litere latine pe zidul editurii CC al PCM: "Mai bine morți, decât rusificați!", după care „băieții cu ochi albaștri” au percheziționat atelierul meu și al lui Vlad, forțând lacătele în lipsa noastră, pentru a căuta sanguina – cu care ar fi fost făcută inscripția.

În 1988-1996 – fiind profesor la Colegiul *Alexandru Plămădeală* – am elaborat și implementat programe cu un conținut nou, noțiuni noi la, *Compoziție*, unele fiind uz și astăzi în instituțiile de specialitate.

În anul 1988, secretarul de partid al colhozului Cruglic, de naționalitate moldovean/român, mi-a condiționat eliberarea onorariului pentru lucrările de Artă monumental-decorativă, create în satul Ohrincea, de eliminarea literelor latine pe care le scrisesem pe peretele uneia dintre lucrări. (În Republica Moldova, în perioada regimului sovietic era interzis scrisul cu caractere latine, restricția a fost menținută în vigoare până la 31 August 1989.)

În anii 1990, am realizat lucrarea *Îngerii păzitori*, cu dimensiunea de 40 m.p. în *sgraffito* (straturi suprapuse de ciment colorat) – cea mai importantă operă monumental- decorativă din creația mea, singura din Chișinăul acelor ani, care se află și astăzi în Centrul civic al sectorului Botanica, la Palatul Matrimonial (și ultima operă monumentală în RSSM), o operă care, la momentul apariției, nu mai era "socialistă" după conținut...

În 1989 am înființat la Chișinău societatea *Hagicurdenii*, o societate a consătenilor mei imigranți în RSSM. În septembrie, același an, împreună cu o parte din confrății, dornici să reconstruim biserica din sat, ne-am adunat în *Casa de cultură* a satului natal Hagi-Curda. Am reușit să constituim „dvađatka” și, la propunerea mea, să-l alegem episcop pe domnul Vasile Iordăchescu (onorat în 2011 cu titlul onorific *Ofițer al României*,

pentru gestionarea construcției noii biserici). În vara lui 1990, am adunat, printr-un anunț în publicația *Literatura și Arta*, vreo o sută de hagicurdeni în sediul Frontului Popular din Chișinău. Tristul adevăr este că dintre cei 2 prieteni săteni pe care i-am antrenat în această mișcare, unul, care a stat în stânga mea la birou, mi-a mărturisit peste 17 ani că a fost trimis de KGB, iar cel din dreapta – nu a mai participat.

La această adunare, am adoptat un Program de reforme pentru satul natal (care se mai afla în URSS), cu următoarele scopuri:

- 1) reconstrucția bisericii;
- 2) reintroducerea bilingvismului în viața satului, cu aplicarea inscripțiilor necesare și în limba română, pe toate edificiile publice;
- 3) construirea unor drumuri asfaltate, repararea celor vechi și iluminarea străzilor;
- 4) organizarea transportului public pentru legătura cu orașele Odesa și Chișinău;
- 5) redresarea stării ecologice a lacului Kitai și construirea unor diguri contra valurilor care surpau malurile, provocând scufundarea lentă a satului.

Am adus acest program la cunoștința autorităților locale în toamna aceluiași an, în cadrul unei întruniri organizate de *Hagicurdeni*, printre care erau mulți profesori și intelectuali veniți din Chișinău la o întâlnire cu învățătorii din școala satului. Ultimii șovăiau, dar erau mai binevoitori cu noi decât cei de azi – instruiți de SBU. Întrunirea a avut loc în incinta școlii. Fără să fi fost invitat, și-a făcut, prompt, apariția secretarul al II-lea al PC al regiunii Odesa (În URSS, aceștia erau, se spune, șefi de KGB). Însotit de doi kaghebiști locali, care a luat cuvântul în prezența a peste 50 de persoane, afirmând că **bilingvismul îl putem deja introduce, fiindcă nu-l interzice legea**, doar că, în rest, “vom face ce ne va sta în puteri...” Ulterior, până la declararea Independenței din 1991, Ucraina sovietică a reușit totuși să reconstruiască pentru sat vreo 15-20 km de drumuri, să ilumineze străzile și să deschidă trasee auto spre Chișinău și Odesa. Ceva în acest sens s-a făcut și pentru satele vecine. Însă problema bilingvismului și a lacului Kitai a rămas nerezolvată până astăzi. Statul independent Ucraina a intensificat oprimarea limbii și a culturii românilor-moldoveni, prin politicile acerbe de ucrainizare. Lacul s-a pomenit cu proprietari obscuri, veniți de la Kiev, care l-au transformat într-o baltă pentru “creșterea racilor”. La acea întrunire, a fost susținut programul în cauză prin votul mării majorități a celor prezenți.

În 1991, *Hagicurdenii* au aderat la Societatea culturală *Dunărea și Marea*, eu fiind printre membrii-fondatori și vicepreședintele ei pentru cultură și religie. Mai târziu, în anul 1995, datorită sprijinului Frontului Popular (în special al dlor Roșca și Cubreacov), și cu efortul președintelui Societății, Petru Grozavu, am direcționat biserica din sat către Mitropolia (istorică) a Basarabiei, ce aparține Patriarhiei Române și-mi exprim recunoștința față de sătenii care au susținut acest act de demnitate națională. Până în 2005, *Dunărea și Marea* a reușit, datorită lui Petru Grozavu, să organizeze plecarea la studii în România a sute de tineri din Bugeac. Ulterior, conducerea Ucrainei a interzis aceste plecări prin diverse subterfugii și acțiuni subminatorii, continuând deznaționalizarea forțată cu instrumente staliniste.

În 1995, am organizat în beciul lui Tudor Tataru din Chisinau ultima mare întrunire a *Hagicurdenilor* (peste 130 persoane), în speranța că aceste întruniri vor deveni o tradiție care ar fi putut să ajute la supraviețuirea culturii bimilenare și a specificului național al românilor-moldoveni din satul meu natal.

În Ianuarie 1991 ca semn de protest împotriva invaziei “opricinicilor” sovietici cu tancurile în Vilnius, am expediat livretul militar, însoțit de o scrisoare de protest, Sovietului Suprem al URSS (renunțând la gradul de locotenent major în rezervă al Armatei Sovietice).

Răspunsul – care trata cu indignare etichetarea “опричники” pe care o atribuiam Armatei Sovietice – a venit de la comisarul militar al Chișinăului. Era adresat directorului Colegiului de Arte Plastice *Alexandru Plămădeală*, unde eram profesor, cu indicația că trebuie să mă prezint la comisariat – lucru pe care, firește, l-am ignorat. În aceeași vară, am plecat la Iași, apoi la Cetatea Albă. Știrea despre puciul de la Moscova din 19 august m-a surprins în Valea Prahovei, participam la prima ediție a Taberei Internaționale de Pictură și Sculptură *Nicolae Grigorescu* (4-24 august 1991), organizată de Muzeul și Fundația “B.P.Hasdeu” din Câmpina.

În Arta Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești din anii '80, propaganda oficială avea tendința de a “împinge” Arta moldovenească în limitele artei decorative, pentru a impune ideea eronată că decorativul este specificul nostru național... Pe atunci domina un tip de artă ce se distingea prin valori cromatice *moi, calde, blânde*, pe care critica sovietică le proiecta ca *naționale*. Eu cred că poate fi definită și *Belle Arte, Impresionism, Postimpresionism*, care în perioada *Realismului socialist* din anii 1960-1970, era considerată, în URSS, drept artă de avangardă. În Republica Moldova de după 1991 s-au păstrat, în mare parte – până în prezent, aceleași criterii, cu o doză sporită de estetism *îndulcit, duios*, probabil din motivul dorinței multor pictori de a-și comercializa lucrările. Excepție făceau Mihai Grecu, Igor Vieru, unii discipoli ai acestora, precum și cei care au studiat arta plastică în România până în 1940. Ulterior – și unii urmași adoptivi, individualizați în limbajul propriu, dar și dintre cei ce au studiat la Tallin, Kiev, Moscova, Leningrad, la profesorii ruși/ sovietici, la care am făcut școala mulți dintre noi.

Cei ce se sunt tentați de *Pop-art*, a *Gestualism* și de alte *isme*, sunt numiți astăzi, la Chișinău, „*alternativa*” (?), de parcă arta în democrație nu e liberă și pluralistă...

Din păcate, în prezent criteriile valorice sunt prea relativizate, manipulate, deformate, conștient sau inconștient, de către cei care, de fapt, urmăresc doar profitul. Este marginalizată arta tematică, critică, socialul, care face uz și de limbajul suprarealist, metafizic, expresionist etc. Din păcate, unii scriitori, altădată sovietizați, mai cred că în Arta plastică nu este loc pentru arta socială, că socialul nu mai poate funcționa decât în celelalte arte. De parcă romanticul poem *Luciafărul* n-ar fi fost scris de același Eminescu, care a scris și *Doina*... Aș menționa aici că arta analitică, meditativă, acuzatoare, arta adevărilor și a cunoașterii etico-spirituale nu se limitează la armoniile estetice! Este trist că în arta de șevalet și monumentală a pătruns, prea mult, elementul de *design* tehnic și decorativismul cromatic elegant, armonios, acestea fiind străine tipului respectiv de artă. Mai mult, fiind derutați de efectele eclecticismului în cauză, unii artiști îl utilizează și în pictura bisericească, făcând

erori inadmisibile de gen. În biserici este admis decorativul, dar cu condiția de a fi subordonat artei monumentale și arhitectonicii. În arta de șevalet, toată această umplutură, care poate mângâia sufletul și abia de atinge creierul, este profitabilă doar pentru oligarhi. Însă arta autentică, în diversitatea ei, răspunde sensibilității omului moral, iar cei care se consideră *aleși de Dumnezeu* rămân cu criteriile lor, stimulate și răspândite de ei înșiși, neclintii în atitudinea lor față de efectul artei sociale.

Frumosul, înțeles doar ca obiect al contemplației "ușoare", „al savurării”, nu este specific spiritualității creștine, nu caracterizează sensibilitatea și gândirea ortodoxă, deoarece, practicat într-o asemenea versiune, el refuză ideea, mesajul profund și se transformă într-un fel de „părtaș” al decadenței și al indiferenței morale.

Încă din facultate, am început, intuitiv, să mă revolt împotriva *paradei cromatice* sterile. Aveam totodată conștiința clară că structura, factura, forma, toate fiind armonizate în mod expresiv și, creând tensiune emotivă sunt deja Artă, dar acestea sunt caracteristici mai mult artei abstracte, care deseori este confundată cu un fel de artă decorativă de șevalet.

Sunt de acord cu maxima că *Frumosul va salva lumea*, însă pentru a promova cu succes criteriile autentice ale esteticului, trebuie să admitem că frumoasă poate fi nu numai arta care „gădilă” sufletul, dar și cea care afirmă, în mod inspirat, adevărul vieții (dacă e să-l parafrazăm aici pe Balzac) și care consacră valorile umaniste esențiale. Autorii care mai practică această Artă pot fi comparați, în cel mai direct mod, cu cei ce curăță gunoii din casă și nu-l acoperă cu decor și fals esteticism. Probabil se întâmplă ceva similar cu ceea ce se producea în timpurile de *Bell Epoque* (1860-1890) - când oamenii din păturile bogate își camuflau scărpinătoarele de păduchi făcându-le din aur, și stropindu-și cu parfumuri inventate mirosul urât al corpului.

În creația mea, începând cu anii 1983-1984, eram determinat să găsesc valorile și concepția personală, pe care 10 ani mai târziu francezii (specialiști de la *Salon des independents* din Paris, unde mi-am expus lucrările în 1994), au numit-o *Artă critică* – erau opere pe care Mihai Greco le-a calificat în 1989 drept *Artă socială*. Este cert că lucrările realizate în acest limbaj nu erau acceptate la nivelul oficial până prin 1989, și chiar până la prăbușirea URSS-ului (1991), erau respinse și, direct sau indirect – interzise. Iar până la *glasnosti*-ul gorbaciovist (1987), autorii erau pedepsiți. Din aceste motive, abia în 1989 am început să le expun. **Însă criteriile valorice pentru o astfel de artă încă nu fuseseră elaborate decât în Occident (laolaltă cu expresionismul, suprarealismul, unele curente din Rusia prestalinistă și chiar cu marii monumentaliști mexicani din sec. XX). Iar la noi nu sunt aplicate, în Critica de Artă, nici în prezent. Ori sunt ignorate, în favoarea artei tradiționale. Operele de artă critică (liberă!) în URSS și RSSM, în perioada de după cel de-al doilea Război Mondial, erau, în mod fățiș sau camuflate, persecutate. Puțini erau cei care înfruntau aceste restricții...**

În 1992-93, ca urmare a stresurilor acumulate de-a lungul timpului, am suferit o nevralgie, având mari dureri la coloana vertebrală și deficiențe respiratorii. Vindecarea îmi veni după ce am avut viziunea *Visului argintiu*. Se făcea că eram un pește înotând, oprit în gura unei găuri negre..., a viitoarei opere, visată în contururi clare. Așa **a început perioada onirică**, iar tabloul pe care l-am schițat a doua zi dimineața a fost finisat în 40 de zile. După anul 2004, reiau (când nu visez) limbajul artei critice, prin care îmi exprim umorul, sarcasmul, în care utilizez formele de expresie ale paradoxului și absurdului ce se vrea conștientizat... Tot la *Salon des Independents* am aflat că arta mea de după *Visul argintiu* este definită ca fiind una *onirică*. Datorită evoluției consecutive pe parcursul a mai mult de 12 ani, am elaborat și am publicat în 2007, pe pagina mea *web* (www.artoniricgutu.com), teoria concepției individuale de creație: *Metafizica palpabilă și transparentă* (MPT). Unele elemente din limbajul similar artei mele onirice au apărut, îndrăznesc să menționez, încă în 1995, în *design*-ul vestimentar al francezului Goltier, prezent, în anul 1994, cu modelele sale la expoziția de la Eiffel Brandy. Ulterior, spre anii 2010-2012, a apărut multă artă onirică ce reflectă, din punct de vedere tipologic, și viziunea mea asupra artei.

În anii 1987-92, mai mult de jumătate din zilele de odihnă mi le-am consumat, alături de intelectualii din generația mea, în efortul comun de eliberare a Basarabiei de sub ocupația imperiului sovietic, în voința de instituire a unei justiții civilizate, de reabilitare a adevărului istoric, a dreptății sociale și de reîntregire a Țării Românești, pe care o consider salvatoarea tuturor românilor deznaționalizați, transformați de către stăpânii imperialiști într-o „etnie” regională de moldoveni sau mancurți. Doar reuniți într-un stat mare putem fi puternici: prin promovarea de comun acord a valorilor istorice și culturale românești, prin aplicarea legilor, nu a mecanismele feudalo-sovietice sau feudalo-localnice care încurajează separatismul regional, neavând nimic în comun cu regiunile de autonomie economică din Occident.

Noi, basarabenii, aflându-ne sub ocupația Rusiei (iar după 1991, cei din Sud și românii de la Nord – sub dominația Ucrainei), am rezistat cu greu, dar am supraviețuit datorită spiritului nostru national. Este evident că imperiul ne-a mutilat sufletul, ne-a exploatat bogățiile răpite, a folosit “carnea de tun” a sclavilor din țările ocupate, conducând în mod șovin provinciile... De exemplu, în cel de al doilea Război Mondial, satul meu natal, cu 2000 de locuitori, a pierdut 200 de bărbați în armata sovietică, (inclusiv unchiul Filip Guțu), dar nici unul în armata română! Aici mă întreb: de ce o persoană care ucide, răpește – e hoț, criminal și merită să fie pedepsit, iar un stat, un regim care săvârșește fapte similare – nu ?!

Sunt convins ca orice război, în primul rând – cele de ocupație, trebuie să fie declarate CRIME ÎMPOTRIVA UMANITĂȚII! Iar provocatorii războaielor – pedepsiți prin Tribunalul Internațional și impuși să restituie rapturile material-culturale și de teritorii.

În Războiul pentru Independență din anii 1991-1992, contra invaziei ruse în Transnistria, au fost uciși mai mult de două mii de concetățeni (oficial acest număr e mai redus), între care prieteni și cunoscuți. Casa fratelui Iacob din Cocieri mai păstrează și acum rănila provocată de obuzele rusești. Împreună cu unii colegi din generația mea, am organizat atunci la Colegiul de Arte Plastice *Alexandru Plămădeală* acțiuni de susținere a voluntarilor, transportându-le produse alimentare și alte bunuri necesare. Astăzi, în enclava transnistreană s-a instalat cel mai corupt regim din fosta URSS, aici se încălcă oribil drepturile omului. Înșiși creatorii și protectorii de la Moscova ai acestui regim sunt indignați, dar nu renunță la politica lor imperialist-șovinistă. Politica de

dominare a întregii Basarabii, a Bucovinei de Nord și a Ținutului Herța continuă. Cei drept, după 1954, aceste pământuri, foste "sovietice", inclusiv Bugeacul, au devenit, prin "generozitatea" lui Hrusciiov, ucrainene, iar după prăbușirea URSS-ului n-au mai fost restituite României.

Este necesară lichidarea consecințelor ocupației sovietice și ale crimelor împotriva umanității: cu metode pașnice – prin schimbul de bunuri, de populație dornică să viețuiască în sânul propriei etnii, prin schimbul de teritorii istorice (așa cum s-a produs în Quadrilater).

Principală consecință a aceluia regim este dezbinarea neamului, menținerea în prizonierat a Mitropoliei Moldovei, care ar trebui -- prima -- să tămăduiască sufletul Basarabiei rănite și trădate și să se întoarcă în spațiul istoric al culturii și al pământului nostru. Numai așa își va face ea primordiala misiune de pace internă și coeziune!

Din 1944 până în 1991, toate contactele cu patria-mamă România au fost întrerupte și supravegheate în chip dictatorial. Republică Sovietică Socialistă Moldovenească devenise o oază a identității pentru românii (moldovenii) din URSS. Iată de ce majoritatea emigranților români din Ucraina s-au stabilit cu traiul la Chișinău, cum am procedat și eu în anul 1982, refuzând "favoarea" de a primi, mai repede, un apartament în Kiev.

În anii 1988-92 am contribuit, substanțial, la specializarea celei mai performante promoții de elevi (de la admitere, până la absolvire), a uneia din puținele promoții ai cărei absolvenți au susținut -- toți -- examenele de promovare la facultățile de profil din instituțiile superioare de învățământ. În iunie 1991, am organizat cu acești elevi practica de vară la Cetatea Albă (cu 40% de fonduri din bugetul propriu). Ulterior, tema Cetății Albe, o temă ce ține de istoria noastră, a figurat în lucrările lor de licență. În primele zile de practică, mi s-au rătăcit, pe litoralul Mării Negre, 4 elevi, -- timp în care au fost agresați de niște semenii (ucraineni din partea locului). Ulterior, organele de drept au reacționat în maniera KGB-ului sovietic: ne-au invitat ca martori la ședința de judecată (la care, evident, din lipsa banilor nu puteam veni, în 1992, la Cetatea Albă). Însă culmea nesimțirii a fost că, „justiția” ucraineană a „dezvăluit” drept agresor un conațional de-al nostru, adică un român din partea locului! Altfel spus, KGB-ul ne-a pus și iarăși ne pune cap în cap pe noi, românii din Est și de pretutindeni..., ca să ne autodistrugem.

În 1994, presupun -- la comanda SBU (a serviciilor secrete ucrainene), în Izmail a fost strangulat un membru activ al Societății Dunărea și Marea -- Stan Petcu din Priozernoe (Ceamășir), un tânăr ce studia teologia în România și care urma să revină ca preot în Bugeac.

În anii următori, 1995-1997, SBU a folosit toate mijloacele KGB-iste pentru a crea obstacole primului preot, Anatol Cristea, și comunității religioase din satul natal, o comunitate de rit istoric, aparținând Mitropoliei Basarabiei. Mulțumită Domnului, și cu ajutorul românilor de pretutindeni, în 2006 a început construirea lăcașului nou al bisericii, iar în iulie 2011 acesta a fost sfințit! Înainte de sfințire, am pictat icoanele pentru iconostas și două, mai mari, pentru alaiul pascal.

Din păcate, fundația vechiului lăcaș, construită de administrația română după Unirea din 1859 -- fundație pe care în prezent se ridică pereți noi -- a fost rezervată de către administrația slugarnică a satului pentru o biserică a Patriarhiei Ruse, sperându-se că va fi transformată într-una ucraineană.

Medicii și prietenii m-au convins că e necesară schimbarea filosofiei de viață, a modului și a locului de trai. Salvarea mea a continuat în vara anului 1993, grație delegării mele și a colegului Ghenadie Jalbă în Franța, la Paris, de către Ministerul Culturii (și ministrul Ion Ungureanu din Guvernul Druc). Conform unui Program inițiat de francezi, am fost antrenați într-o colaborare, de 45 de zile, cu un grup de pictori parizieni, în vederea însușirii tehnicii tradiționale a frescei la Centrul de Arte Decorative *Micado*. Ulterior, împreună cu acest grup, am executat timp de 3 săptămâni o frescă în biserica Sf. Nicolae din Chișinău, ocupată forțat de KGB-ul rus pentru Mitropolia Rusă în anii 1994-1995. Rămasă nefinisată, lucrarea noastră a fost distrusă, sub pretextul că era prea bizantină (cel puțin, așa părea în acea perioadă) în raport cu pictura clasică din bisericile pro-ruse ale Mitropolitului Vladimir.

În 1994 am redobândit cetățenia română (de care au fost deposeați părinții mei în 1944). În pofida piedicilor pe care mi le puneau rusificatorii din Izmail și din Chișinău, am decis și am reușit să-mi corectez etnonimul pe linie patenă, din „moldovean” -- în român. Mama, fiind pe atunci în viață, a rămas „moldoveancă”, din pricina că „nu i s-au găsit actele în arhive”...

Din 1992 până în 1996 am organizat 10 expoziții personale în marile orașe din România, expoziții reflectate în presa scrisă și la TVR-1. Până în anul 2002 am locuit, în sumă -- mai mult de 2 ani, în țara neamului meu. Inițial, era greu să mă regăsesc în mediul „străzii”, îmi juca festa accentul basarabean, însă m-am simțit mult mai ACASĂ decât la Chișinău, chiar dacă poliția rutieră părea să mă amendeze mai „activ”, decât pe occidentali sau pe românii din România.

În 1994, *Comisair priseur*-ul Claude, organizator de licitație a operelor de artă la Hotel Drouot din Paris, mi-a solicitat, pentru vânzare, câteva din picturile critice, dar am refuzat din teama că nu mă voi putea întoarce în Franța ca să-mi ridic onorariul, sau operele. Eram prima dată într-o vizită cu viza individuală și simțeam o anumită discriminare. Cu alte cuvinte, am ratat șansa interesului deosebit pentru produsele mele artistice...

Legăturile cu Franța, România, Italia, Austria m-au ajutat, între anii 1993-2002, să-mi recuperez sănătatea. În Franța am trăit, cu ajutorul prietenilor, 4 luni lângă Valeé du Creuse și Chateauroux (invitat de Chantal Roje-Roque) și aproape 2 ani -- la Paris, la Notre Dame și la *Centrul Pompidou*. După 1995, l-am vizitat de câteva ori pe celebrul pictor și sculptor George Carrasco, la Argenton sur Creuse (este unul dintre cei 3 membri ai grupului *Che Guevara* -- constituit, după spusele lui, în scopul „luptei pentru independența națională a poporului Maya, dar americanii l-au considerat, în mod intenționat, drept grup comunist). În aceeași perioadă, l-am vizitat și pe sculptorul totemist Guy Baudat -- proprietarul unui antic Chateau sur Creuse.

În 1995 am organizat (pe 70% cheltueli din bugetul propriu) practica *plein-air* a ultimei promoții (de 12 elevi), în zona Bran, România. Tot în acel an am creat o frescă naturală de 30 metri pătrați în holul Școlii din Moeciu, lângă Bran, pe tema *Marile personalități ale românilor*.

În 1996, după 14 ani de activitate constantă, am plecat de la Colegiul Republican de Arte „Al. Plămădeală”, părăsind funcția de profesor.

În 1998, istoricul Vitalie Văratîc, originar din Borisăuca, Tatarbunar, a găsit în arhivele din perioada de început a României (Moldova unită cu Muntenia) și mi-a prezentat copiile unor acte în care era înscris numele străbunelului meu, Huțu Ion, proprietar al unui teren agricol de 2 hectare. După 1878, rușii au “tradus” numele de Huțu prin Guțu.

În anii 1996-98 am locuit, în total – aproape un an de zile, în Klosterneuburg – o suburbie elită a Vienei, colaborând cu galeria de artă *Kranister* și la ilustrarea cărții pentru copii *Katzenhochzeit*, editată de P. Bretschop la Viena în 1998.

În 1997, am fost, pentru prima dată, în Alpii din Italia, unde m-a găzduit colecționarul de artă Achille Pedrana, în localitatea Valdisotto-Bormio. Dânsul a adunat peste 30 de tablouri *plein-air* de-ale mele și tot cam atâtea ale unor colegi din Chișinău cu care i-am făcut legătura. Cu ajutorul lui, am organizat, în Valtellina, primele expoziții personale. La sfârșitul anului 1998, împreună cu amicul Ciro Ricciardi, am organizat o expoziție personală la Centrul Expozițional UAP *Constantin Brâncuși* din Chișinău.

În 2001, părăsind cu familia Republica Moldova în scopul de a emigra, mi s-a întâmplat un accident straniu: după al 30-lea kilometru distanță de Chișinău (la o viteză de 120 km/oră) automobilul a deviat, în rezultatul unei defecțiuni tehnice, inconductibil și, urcând alandala pe un drum ce ducea într-o pădure, s-a oprit între două cruci... Și azi ne gândim, uneori, că Dumnezeu a vrut să ne prevestească atunci ceva și ne-a lăsat în viață...

În anul 2006, la 82 de ani a murit mama, într-o zi de 23 februarie, sărbătoarea soldaților ruși și a celor rusificați. În august 2010, la 49 de ani, a murit de tuberculoză fratele Toader. Era și el invalid: fusese împușcat la un picior în adolescență de către fratele viitoareii sale soții, adolescent și acela); ulterior – a orbit de un ochi... În ultimii 10 ani a conviețuit cu o țigancă ce părea o persoană interesată numai de pensia lui... În iunie 2011, fratele Vladimir, mezinul, s-a sinucis, la numai 44 de ani, în urma unei operații simple de colit intestinal, făcută iresponsabil la un spital din Odesa, astfel încât, bietul, nu mai putuse suporta durerile... În septembrie a aceluiași an, a murit și sora mai mică, Lidia. Avea 53 de ani.

Toți și-au trăit viața în satul natal...

În anul 2010, când i-am reproșat vecinei de atelier din Chișinău că și-a ridicat, fără autorizare și fără acordul meu, o construcție deasupra localului aflat în proprietatea mea, dânsa mi-a răspuns: “Езжай в свою ванючую Италию!” (Pleacă în Italia ta împușcată!).

În 2011, într-o seară, așteptând la poartă un amic din satul natal, după ce m-a întrebat cine sunt, o bătrână buimacă a cerut s-o ajut cu ceva bani. Am recunoscut vocea fostei directoare de școală care, la întrunirea din incinta scolii, în 1990, n-a votat și n-a susținut Programul de reforme pe care l-am propus pentru îmbunătățirea vieții în sat...

În 1997, m-am îndrăgostit de Italia alpină și, făcându-mi acolo prieteni buni, în anul 2002 am plecat cu familia în Valtellina, Italia devenindu-mi a doua Patrie.

Anual însă, simțindu-mă chemat..., revin, de mai multe ori, în Tară și în Basarabia.

PAVEL GUTU, decembrie 2012.